

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Милена Шушулова-Павлова, Нов български университет,
за *дисертационния труд* на **Сабина Тодорова Йорданова**
докторант в НМА „Проф. Панчо Владигеров“ – София
с научен ръководител проф. д-р Сава Димитров
на тема: **СТИЛОВИ ОСОБЕНОСТИ И ИНТЕРПРЕТАЦИЯ
НА БАРОКОВИ ПРОИЗВЕДЕНИЯ ЗА ФАГОТ
С ИСТОРИЧЕСКИ И СЪВРЕМЕНЕН ИНСТРУМЕНТ**
за присъждане образователна и научна степен „ДОКТОР“
в професионално направление 8.3 Музикално и танцово изкуство

Биографични данни

Сабина Тодорова Йорданова завършва НМУ „Любомир Пипков“ в София със специалност пиано и фагот (1989-2003). След това учи в Hochschule für Musik und Tanz Köln, Германия (2003-2004) и в Hochschule für Musik „Franz Liszt“ Weimar, Германия (2004-2008), където придобива образователно-квалификационна степен „Магистър“. В периода 2008 – 2010 учи исторически инструменти (*дулциан*, бароков фагот, класически фагот) в Hochschule für Musik und darstellende Kunst Frankfurt am Main, Германия. А от 2010 до 2011 прави втора образователно-квалификационна степен „Магистър“ с *diploma cum laude* в Eesti muusika- ja teatriakadeemia Tallinn, Естония. През 2019 учи бароков фагот в Universität der Künste Berlin, Германия отново като магистър. От 2019 е редовен докторант в НМА „Проф. Панчо Владигеров“ София и реализира през 2020 обучение по европейска програма Erasmus+ във Folkwang Universität der Künste Essen, Германия. Взима участие в редица майсторски курсове: по контрафагот при Станислав Риа (Deutsche Oper Berlin); във Ваймарски майсторски класове при проф. Клаус Тунеман; клас за исторически информирана интерпретация при Кристиан Бойзе; майсторски клас за исторически информирана интерпретация при Ерик Босграаф. Придобива богат оркестров опит като член на: Нов симфоничен оркестър, България (от 2002); Philharmonie der Nationen, Германия (2005 – 2013); практикант в Jenaer Philharmonie, Германия (2007 – 2008); 1-ви фагот в Heidelberger Sinfoniker, Германия (2007- 2010); 2-ри фагот в ансамбъла за историческа интерпретация Akademie für Alte Musik Berlin, Германия (2009); член на Baltic Youth Philharmonic, Естония (2011); 2-ри фагот в Malaysian Philharmonic Orchestra в Куала Лумпур, Малайзия (2011); 2-ри фагот и контрафагот в Национален филхармоничен оркестър към Софийска филхармония, България (2012-2015); 1-ви фагот в Симфоничен оркестър към Националния форум за музика във Вроцлав, Полша (2015-2016); 2-ри фагот и контрафагот в Естонски национален симфоничен оркестър, Естония (2016-2018); 1-ви фагот в Sofia Symphonics, България/Германия (от 2017); 1-ви фагот във Westfälische Kammerphilharmonie, Германия (от 2019); 1-ви фагот в Симфониета „София“, България (2020-2022). **Присъдени награди и отличия:** *Приз 2000* за високи творчески постижения от Фестивал-конкурс „Музиката и новото хилядолетие“ (1999); Втора награда (2000) и Първа награда (2002) специалност „Фагот“, и Първа награда (2002) специалност „Камерна музика“ от Международен конкурс „Млади музикални дарования“ в София.; Втора награда от Национален конкурс за интерпретация на немска и австрийска музика в Бургас, специалност „Фагот“ (2001); Трета награда от Национален конкурс за интерпретация на немска и австрийска музика в Бургас, специалност „Камерна музика“ (2001); Трета награда (2003) и Първа награда (2012) от Международен конкурс „Музиката и земята“ в София, категория „Солисти“; Първа награда и номинация за Гран При от Международен младежки музикален конкурс „Надежди, таланти, майстори“ в Добрич, специалност „Фагот“ (2012). Реализира редица записи за компактдиск с Heidelberger Sinfoniker (2008 и 2009); Akademie für Alte Musik Berlin (2010); Philharmonie der Nationen (2013). Има много солови, камерни и научно-образователни проекти със Софийска филхармония („Приказки за фагот“, „Изкуството на барока“); Sofia Symphonics; Камерен оркестър „Орфей“ и др. Реализира и съвместни проекти с ансамблите *Quarto Quartet*, духов квинтет *Пилекадоне*, духов квинтет *Windy*, *Classic Art*, *Cantores Vagantes*, *Corelli Baroque Orchestra*, *Naapsalu Festival Baroque Orchestra*, *Cordevento*. От септември 2022 преподава фагот в НМУ „Любомир Пипков“ и оркестрови трудности и сола в НМА „Проф. Панчо Владигеров“.

Съдържание на дисертационния труд

Дисертационният труд е обсъден и предложен за публична защита на заседание на катедра „Духови и ударни инструменти“ на 27.09.2022. Изследването се състои от 140 страници с

включени изображения и нотни примери. Съдържа: увод; три глави¹; заключение; справка за приносите на дисертационния труд; библиография, включваща 34 източника на (2 на български език и 32 на други езици); списък с публикациите на докторанта, свързани с темата; описание на художествено-творческата дейност; приложение с партитури на разглежданите произведения.

Точно формулирани цели и задачи на дисертацията

Професионалното владеене на съвременните и исторически инструменти от семейството на фагота е основна мотивацията на докторантката, а концертната ѝ дейност и дава увереност от практиката. В настоящото научно изследване е направен опит да бъдат описани и систематизирани стиловите особености и изисквания, които бароковото творчество за фагот поставя пред българските изпълнители, за да се постигне убедителна интерпретация. **Обект** на това изследване са три барокови произведения за фагот. **Предмет** на изследването представляват стиловите особености и интерпретацията. **Целта и поставените задачи** са: описание на основни барокови принципи за интерпретация и тяхното приложение в произведенията за фагот от бароковата епоха; конкретизиране на разликите между историческите предшественици на съвременния фагот – *дулциан* и бароков фагот, и съвременния инструмент; съпоставка и анализ на основните различия при интерпретация с тези инструменти; изпълнение и анализ на няколко произведения от тази епоха. **Направените анализи** поставят въпроси и разглеждат различни аспекти, свързани с интерпретиране на солови барокови произведения с исторически и съвременен фагот и предлагат подходи към изясняване и решения. **Използваните методи** при настоящото изследване са исторически, хронологичен и описателен, аналитичен и практически.

Значимост на изследвания проблем в научно и научно-приложно отношение

Въпросите, разгледани в настоящото научно изследване, са породени от задълбочения интерес на докторантката към **исторически информираната интерпретация** на произведения от епохата на барока и от нейната практика като изпълнител на *дулциан*, бароков и съвременен фагот. Представените материали и източници могат да бъдат използвани като отправна точка за други изследвания, както и да бъдат допълвани съгласно развитието на Школата за фагот в България, музикалната наука и провеждането на различни изследвания върху стила и интерпретацията на бароковата музика. При анализа на творбите са разгледани различни аспекти, свързани с особеностите при интерпретацията на солови барокови произведения и са предложени някои решения за най-често срещаните изпълнителски проблеми с фагот. Разглежданите барокови произведения имат висока художествена стойност и една от причините за избора на тези творби, като предмет на това изследване, е желанието на докторантката да насърчи тяхното по-задълбочено изучаване от страна на фаготистите, което би развило и обогатило повече техните изпълнителски техники и похвати.

Степен на познаване на състоянието на проблема и съответствие на използваната литература

Настоящият труд включва теми и проблеми, свързани с изпълнението на барокови произведения за фагот, които досега не са били обект на изследване от българското музикознание. Това е възможност да се обърне сериозно внимание на тяхното съдържание, както от научно-изследователска, така и от художествено-интерпретационна гледна точка. Изследваните и анализирани три барокови творби за фагот – *Sonata Settima* от Джовани Антонио Бертоли, Концерт в сол мажор за фагот, струнен оркестър и басо континуо от Антонио Вивалди, и Соната във фа минор за фагот и басо континуо от Георг Филип Телеман, освен че са теоретично разработени, са и предмет на концертни изпълнения на Сабина. В зависимост от обстоятелствата, произведенията са изпълнени от нея със съвременен или бароков фагот. Силовите особености и

¹ **ГЛАВА I.** Исторически инструменти – от *дулциан* до бароковия фагот (1. *Дулциан*; 2. Преходни форми в развитието на инструмента. 3. Бароков фагот). **ГЛАВА II.** От *stylus phantasticus* до *style gallant* (1. *Stylus phantasticus* – фантастичният стил през периода на ранния барок. 2. Възходът на соловия инструментален концерт в Италия. 3. Музикалните стилове в края на бароковата епоха - Регионални и смесени стилове; *Style galant* – галантен стил). **ГЛАВА III.** Силови особености и интерпретация на барокови солови произведения за фагот – изпълнителски предизвикателства и тяхното преодоляване с исторически и съвременен инструмент (1. Джовани Антонио Бертоли – *Sonata Settima* за фагот и басо континуо (от сборника *Composizioni musicali*, 1645). 2; Антонио Вивалди – концерт за фагот, струнни и басо континуо в сол мажор, RV 493; 3. Георг Филип Телеман – Соната за фагот и басо континуо във фа минор, TWV 41:f1 (из *Der getreue Music-Meister*, 1728–29).

интерпретацията на творбите представляват основна част на изследването, а поставените цели и задачи са постигнати и изпълнени. Имайки предвид биографията на докторантката, познаването много добре на немския език, обучението в елитни институции в Европа (точно с традиции и достатъчно теоретичен материал) в областта на барока, ми дава увереността и убедеността, че докторантката има сериозни познания и е достигнала дълбочина в своето изследване, което носи максимален научен принос.

Коректност при цитирането на представителен брой автори

Творбите, написани между 1645 и 1729, отразяват, както различни етапи от развитието на бароковия композиционен стил, така и техническите промени в конструкцията на фагота. Една от основните цели на настоящото изследване е да насочи вниманието ни към голямото значение, което има възникването на *дулциана* и бароковия фагот за развитието на инструменталната музика. Докторантката ползва достатъчно литература по темата и защитава убедително своята теза с коректни цитати и препратки. „*Музиката като подражание на речта* е един от най-характерните естетически идеали на бароковата епоха и е много важно това да бъде осмислено и приложено чрез съответните инструментални похвати от всеки изпълнител на произведения от този период, независимо дали ще бъдат използвани исторически или съвременни инструменти. Непременно трябва да бъде избегната самоцелната виртуозност и пренебрегването на музикалните фрази.“ (цитат от дисертацията на Сабина Йорданова) Сабина е коректна и точна при ползването на източници в своята дисертация.

Приноси на дисертационния труд

Приносите на настоящия дисертационен труд са следните:

1. За първи път у нас се изследва темата за стилова интерпретация на барокови произведения за фагот като се прави съпоставка между исторически и съвременен фагот, както и се споделя практическия опит за изпълнение с исторически инструментариум от семейството на фагота. Изведени са принципите за свирене на исторически и съвременен фагот.
2. Направеното задълбочено и детайлно проследяване от възникването и развитието на предшествениците на съвременния фагот е за първи път в България. Докторантката изрично посочва разликите между инструментите *дулциан* и бароков фагот, имайки предвид и собствения си опит.
3. Изследването и анализа на солови барокови произведения за фагот е направен чрез аргументиране на интерпретацията им през стила на съответния период, музикалният език и композиционната техника на авторите, историята и обстоятелствата, свързани със създаването на творбите, както и техническите особености при изпълнение с исторически и съвременен инструмент. Настоящото изследване би могло да послужи като **отправна точка за исторически информираната интерпретация** на разгледаните произведения, както и за последващи научни изследвания.
4. Важен принос представляват първите концертни изпълнения в България на произведения за фагот от бароковата епоха – солови и ансамблови, интерпретирани, както с исторически, така и със съвременен инструмент (описани като концертна дейност на докторантката).
5. Предложените решения за преодоляване на някои техническо-инструментални и художествени проблеми са ценни за следващи изпълнители и изследователи на барокова музика, защото са базирани на личния изпълнителски и изследователски опит на докторантката.

Оценка на съответствието на автореферата с основните положения и приносите на дисертационния труд.

Авторефератът отговаря на дисертацията и коректно предава характера на докторската работа.

Лични качества на автора (ако рецензентът го познава)

Нямам лични впечатления от докторанта.

Публикации по темата на дисертационния труд

Докторантът има достатъчно (3 на брой) публикации върху темата:

- **Йорданова, Сабина.** *Произход и развитие на историческите предшественици на съвременния фагот – дулциан и бароков фагот.* В: Алманах НМА „Проф. Панчо Владигеров, година 13 (2021). София: НМА „Проф. Панчо Владигеров”, 2021, с. 282-300.

- **Йорданова, Сабина.** *Развитие и характеристики на бароковия инструментален концерт в творчеството на Антонио Вивалди.* В: Докторантски четения 2021. Сборник с материали от научна среща на докторанти в Националната музикална академия „Проф. Панчо Владигеров“ (12-13 май 2021). София: НМА „Проф. Панчо Владигеров“, 2021, с. 33-41.
- **Йорданова, Сабина.** *Интерпретационни особености при изпълнението на ранни барокови произведения за фагот.* В: Докторантски четения 2022. Сборник с материали от научна среща на докторанти в Националната музикална академия „Проф. Панчо Владигеров“ (18-19 май 2022). Под печат към датата на предаване на дисертацията и материалите за защита.

Освен публикациите Сабина Йорданова представя и **художествено-творческа дейност**, свързана с темата на дисертацията (**13 сценични изяви**): **(23.03.2019) Камерен концерт** „Барок и романтизъм“ с консорт за старинна музика *Concerto Antico*, Национален музей „Земята и хората“, София. В програмата произведения от Хендел, Фаш и Зеленка. Изпълнение със съвременен фагот. **(21.05.2019) Солист в концерт** на камерен оркестър „Орфей“ с диригент Райчо Христов, Дворец на културата, Перник. В програмата концерт за фагот в си бемол мажор от Й. Г. Граун, първо изпълнение в България. Изпълнение със съвременен фагот. **(27.06.2019) Концерт** рецитал, Universität der Künste Berlin, Берлин, Германия. В програмата произведения от Фаш, Корет, Галиард, Вивалди. Изпълнение с бароков фагот. **(30.06.2019) Концерт** в рамките на МФ „Софийски музикални седмици“, зала НМА „Проф. Панчо Владигеров“, София. В програмата Корет, Галиард (първи изпълнения в България), Фаш (първо изпълнение в България с бароков фагот). **(16.10.2019) Камерен концерт** „Шалюмо – изгубената любов“ на ансамбъл „Cordevento“ в рамките на XIII-ти фестивал „Изкуството на барока“, Аула на СУ „Св. Климент Охридски“, София. В програмата произведения от Телеман, Бах, Скарлати. Първи изпълнения в България. Изпълнение с бароков фагот. **(17.06.2020) Камерен концерт** „Барокова Европа: от „модерен стил“ до „обединения вкус“, Балабанова къща, Пловдив. Първи изпълнения в България. В програмата произведения от Кастело, Буонаменте, Фонтана, Бертоли, Шафрат и др. Изпълнение с бароков фагот. Записът от концерта е излъчен на 15.10.2020 от 19:30 в предаването „Метроном“ по програма „Христо Ботев“ на БНР.² **(06.07.2020) участие в онлайн концерт** на докторанти от НМА „Проф. Панчо Владигеров“. В програмата Г.Ф. Телеман, соната за фагот и басо континуо във фа мажор. Изпълнение със съвременен фагот. **(19.09.2020) Концерт-матине** в рамките на 51-ви МФ „Софийски музикални седмици“, зала НМА „Проф. Панчо Владигеров“, София. В програмата произведения от Бертоли, Кройцер, Превен и др. Изпълнение със съвременен фагот. **(18.11.2020) участие в концерт** „Барок за всички“ в рамките на 14-ти фестивал „Изкуството на барока“, фойе на Аула на СУ „Св. Климент Охридски“, София. В програмата Вивалди, концерт за фагот, струнни и басо континуо в сол мажор, първо изпълнение в България. Изпълнение със съвременен фагот. **(15.06.2021) Камерен концерт** „Да възвестим барока“ в рамките на 17-ти фестивал на изкуствата „Борис Христов“, къща-музей „Борис Христов“, София. В програмата А. Стефани – кантата *Spezza amor* за сопран, обой, фагот и басо континуо (първо изпълнение в България) и др. Изпълнение със съвременен фагот. **(26.09.2021) участие в Галаконцерт** „Български и балкански изпълнители на старинна европейска музика“ в рамките на фестивала „Изкуството на барока“, Централен военен клуб, София. В програмата Хендел, Рамо и др. Изпълнение с бароков фагот. **(15.04.2022) Бароков концерт**, Градска художествена галерия, Пловдив. В програмата Фонтана, Кастело, Меали и др. Изпълнение с бароков фагот. **(06.06.2022) Концерт** „*Con diversi Instrumenti*“ от цикъла „Музика от три епохи“, Евангелска методистка епископална църква д-р Лонг, София. В програмата Бах, Кастело и др. Изпълнение с бароков фагот.

Мнения, препоръки и бележки

Нямам препоръки към докторантката.

В заключение на тази РЕЦЕНЗИЯ ще завърша със следната оценка:

Дейността на докторантката отговаря на наукометричните показатели за придобиване на образователната и научна степен „доктор“, според Закона за развитието на академичния състав на Република България. Дисертационният труд на Сабина Тодорова Йорданова, докторант в НМА „Проф. Панчо Владигеров“ – София, с научен ръководител проф. д-р Сава Димитров на тема: **СТИЛОВИ ОСОБЕНОСТИ И ИНТЕРПРЕТАЦИЯ НА БАРОКОВИ ПРОИЗВЕДЕНИЯ ЗА ФАГОТ С ИСТОРИЧЕСКИ И СЪВРЕМЕНЕН ИНСТРУМЕНТ**, заедно с носените от него приноси с научни и приложни качества, както и публикациите й, особено концертната дейност, смятам достатъчни, за да дам своята положителна оценка и да предложа на уважаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление 8.3 Музикално и танцово изкуство на Сабина Тодорова Йорданова, според изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България.

22.10.2022, София

Проф. д-р Милена Шушулова-Павлова

² За повече информация вж. <https://bnr.bg/hristobotev/post/101357103>